

מראי מקומות- בבא בתרא י"א

תשמישים אחרים בחצר, חצר זה בלא"ה אינו ראוי לשום תשמיש אחר, שהרי אין בה יותר מח' אמות. אבל היכא דהחצר הוא טפי מח' אמות, וא"כ שפיר הוי ראוי לתשמישין אחרים, א"כ שוב עד שיהי' בה ט"ז אמות, דהיינו ח' אמות לכאו"א, אינו יכול לחלק על כרחו של חבירו. אולם ע' בחי' הר"ן דכ' דסברא זו של הרשב"א אינו מחזור. וע"ע בריטב"א דמשמע דציידד לפרש משנתנו באו"א, דבאמת אין דין כהרשב"א, אלא לעולם צריך ח' אמות לכ"א, אלא דלא מיירי מתני' בהכי, אלא דבר קצבה, דהיינו הד' אמות שצריך לכ"א מלבד הפתחים (ומשמע שיש איזה מלים חסרים שם).

(ג) **א"ר הונא, חצר מתחלקת לפי פתחיו- פי' רש"י, דמיירי באב שמחלק נכסיו על פיו. וע' ברשב"א** שהביא שהר"י מיגש פי' דמיירי שראובן ושמעון בנו בתים ברחבה (לשון הר"י מיגש הוא "קרקע עולם", והיינו של הפקר), זה בנה ביתו בפתח א', וזה בב' פתחים. אז אם אח"כ באו לחלוק החצר, זה יקח שני שלישי החצר, לפי שהחזיק ע"י פתחיו בב' שלישי החצר, וזה יטול רק שלישי א'. ופי' הרשב"א שלא רצו רש"י והר"י מיגש לפרש דמיירי בשותפין שבאו לחלוק חצר שלהם, דאז ודאי נוטלים שוה בשוה. אולם הרשב"א עצמו כ' דיכולין לפרש הציור אפי' במקום ששותפין באו לחלוק החצר, דג"כ אמרי' דמי שיש לו ב' פתחים יש לו שני שלישי החצר לפי ר' הונא, לפי דאמרי' דכל זה הי' נכלל בהעילוי שמעלו חלקי הנכסים א' כנגד חבירו. **ולכאו"א יש לעי', דלפי רש"י מהו הראי' מהברייתא דלקמן לר' חסדא, אולי מיירי ברייתא זו היכא דשותפין חולקין החצר, דאז יש ד' אמות לכל פתח ופתח, ואין חולקין החצר לפי פתחיו, וגם ר' הונא מודה לזה. וע' בשיעורי ר' שמואל (רד), דמבואר דדין דר' יוחנן דאמרי' לעיל, דצריך כ"א ד' אמות לפתחו, זהו רק לפתח א', אבל לא אמרי' דצריך ד' אמות לכל פתח ופתח (והביא כן מדעת הרא"ש, דאם יש לו ב' פתחים, עדיין יכולין לחלוק החצר אם יש בה**

(א) **אין חולקין את החצר עד שיהא ד' אמות לזה וד' אמות לזה- ע' במשנת ר' אהרן (שכנים ב', י', סי' ג'), שחקר בהא דאין חולקים דבר שאין בו דין חלוקה, האם דין זה הוא מדיני שותפות, דכיון דחלק של כ"א אינו ראוי לתשמישו בלא צירופו של חבירו, א"כ בתחלת השתתפותם שעבד כ"א חלקו גם לתשמישי חבירו בשעבוד עולמי, וממילא אינו יכול לחלוק, כיון שחלקו משועבד לחלק חבירו. או דלמא, הא דאין חולקין הוא מטעם דאין לא' מהן רשות להפסיד חלק חבירו. דהיינו, דגם אם אין לכ"א זכות שותפות על חלק השני, מ"מ מכיון דבחלוקתו יופסד הדבר ולא יהא ראוי לענינו, ממילא אין לו רשות לחלוק, דאינו רשאי להפסיד חבירו. וע"ש שתלה חקירה זו במח' ראשונים בב"מ, דנח' בעה"מ ורמב"ן היכא דאינן שותפין, כגון בע"ח שיש לו שעבוד על קרקע של לוקח, אבל אין החוב כנגד כל הקרקע, רק שיהי' חלק שנשאר שהוא פחות מכדי חלוקה, האם ג"כ שייך הדין דאינו יכול לשייר לו פחות מכדי חלוקה, דהבעה"מ ס"ל דשפיר שייך דין זה, והרמב"ן ס"ל דלא נאמר דין זה אלא בשותפין, ולכאו"א תלוי מחלקותם בחקירה הנ"ל, דהרמב"ן ס"ל שדין זה הוא דין בקנין השותפות, ובעה"מ ס"ל שהדין הוא שאינו יכול להפסיד חבירו. וע"ע**

בשו"ת הרשב"א (ח"א, תתקנ"ו), דכ' דמדינא הוה לן למימר דאפי' חצר דלית בה דין חלוקה אילו רצה זה ליטול חלקו יטול, אלא משום ועשית הישר והטוב אמרי' דאין חולקין נויש לעי' אם שייך חקירת ר' אהרן לפי הרשב"א, וצד ב' שפיר שייך לומר, דמשום ועשית הישר והטוב אין להפסיד חלק חבירו, ואולי אף הצד ראשון שייך לומר, דמצד ועשית הישר והטוב אמרי' דהוי כאילו השתתפו על דעת זה, שהרי ישר וטוב הוא להתנות כן, וצ"ע.

(ב) **ד' אמות שאמרו, חוץ משל פתחים- הק' הרשב"א, א"כ למה לא תני כן במתני', הרי נמצא לדברי ר' יוחנן דדין דמתני' לעולם אינו, דלעולם צריך לכה"פ ח' אמות לכ"א, ואל"כ אינן חולקים. וכ' לחדש דבאמת חצר שהוא ח' אמות מצומצמת יכולין לחלק, דאי משום פירוק משא, הרי יש לכ"א מקום לפרוק משאו בד' אמות שלו. ואי משום שיש**

זה האחר, וא"כ איך מחזיר פתחו לשם. ושאלת הגמ' הוא לגבי בני מבוי דידו, האם יכולין לעכב עליו בטענת שמרגיל דריסת הרגל של בני מבוי אחר ליכנס למבוי זה דרך ביתו או לא, וע"ז אמרי' דאף אם מעכבין עליו.

אכסניא לפי בני אדם- יש לעי', לפי מה שפי' רש"י דאכסניא היינו חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם, בשלמא הצד דחולקין לפי הפתחים, י"ל דהיינו דנקטי' דמי שיש לו פתחים טפי יש לו רווחות טפי, אבל מהו הסברא שיהי' צריכין ליתן אכסניא יותר לפי רוב בני אדם. וביאר בשיעורי ר' שמואל (רז) דצד זה ס"ל דיש חיוב על כאו"א ליתן אכסניא להחיל, וא"כ שפיר נתגדל החיוב כפי מספר בני אדם הנמצאים שם. אלא דהק' על מש"כ רש"י דתלוי לפי בנ"א הדריס בבית, מה הוסיף בזה דדריס בבית, הרי העיקר הוא שהוא לפי מספר בני אדם. עוד צידד דאולי כוונת רש"י כמש"כ הנמוקי יוסף, שפי' דמה דאמרי' לפי בנ"א הדריס, היינו שאם לאדם אחד יש כמה בתים, אין צריך ליתן אכסניא לפי מספר הבתים שיש לו, אלא נותן ככל איש אחר דעלמא. ולפי"ז, אין הביאור דהשאלה הוא כפי כמה בנ"א יש בכל בית, אלא אדרבה, השאלה היא רק לגבי מי שיש לו יותר מבית א', האם חייב הוא יותר או לא. וסיים דאולי זהו כוונת רש"י, דכפי בנ"א הדריס בבית, דהיינו דהבית אין בו חיוב כלל בפנ"ע, אלא הכל תלוי בבנ"א הדריס שם. והוסיף דיסוד השאלה של הגמ' הוא איך תקנו חכמים לחייב בני העיר באכסניא.

זבל שבחצר מתחלק לפי פתחי- כ' החזון איש (ב"ב ר', י') דמה דאמרי' לפי פתחי' לאו דוקא, אלא נראה דלפי הבתים קאמר, ואם יש לבית א' ב' פתחים לא מסתבר שיטול לפי פתחים, שאין הפתחים גורמים הזבל, אבל כל בית גורם אבק ועפר ולחות. וכ' דאף שאין הדבר מוכרע כמה גרם כל בית, קבעו חכמים כן, אחרי שא"א לצמצם הדבר [אולם צע"ק, שהרי רש"י כ' דלפי פתחי' מתחלקת לפי שזורקים דרך הפתח עד שנעשית אשפה, וא"כ לכאור' משמע דבאמת תלוי בכמה פתחים יש לו. ואולי יש לדחוק דרש"י בא לפרש רק למה הגמ' נקט "פתח" אף דעיקר הוא הבית, וצ"ע]. אבל ע' בר' גרשום דכ' דהכל תלוי

ט"ז אמות, ואי"צ עוד ד' אמות לכל פתח ופתח). ולדבריו א"ש הראי' לר' חסדא, דלפי ר' הונא לא יהי' ד' אמות לכל פתח ופתח בשום אופן, ואף לר' חסדא לא יהי' לו אלא באופן שמחלק הנכסים על פיו.

ז) ור' חסדא אמר, נותנים ד' אמות לכל פתח ופתח- כ' הרשב"א דד' אמות אלו שאמרו מרובעות הן. אולם ע' במגיד משנה (שכנים ב', א') דדייק מדברי הרמב"ם שם ומדברי רש"י כאן דס"ל דאין הד' אמות מרובעות, אלא רוחב הד' אמות הוא כפי רוחב הפתח, אם מעט אם הרבה [ולפי"ז, ק"ק מה דא"י לעיל דהוי ח' אמות לזה וחי' לזה, הרי הד' שכנגד הפתח אינם כמו הד' של החצר, דהד' של החצר הם ד' על ד', ור' של הפתח יכולים להיות פחות או יותר, וצ"ע].

ה) נותנים ד' אמות לכל פתח ופתח- ע' ברמב"ן שהביא מהירושלמי דקנין זה אינו קנין גמור, אלא קנין כדי שיהא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו לשעה, ואף לאחר יש רשות להשתמש שם בעראי בשעה שאין זה משתמש שם. ואם בא לבנות בית שם, אינו בונהו, ואינו יכול למכור אותן ד' אמות. וכן אם סתם פתחו ופרץ פצימיו שוב הפסיד זכותו, ואין זה כשאר זכות שיש לו בהחצר. אבל הרשב"א חולק ע"ז, וס"ל דמבואר דהבבלי חולק על הירושלמי, והביא ראי' מהא דר' הונא, דהא ודאי לפי ר' הונא דחצר לפי פתחי' מתחלקת, הרי זה קנין גמור, ומדר' הונא נשמע לר' חסדא, דלא נח' אלא בשיעור, אבל לא באיכות הקנין. ועוד הביא ראי', דכשחולקין החצר, הרי כ"א נוטל הד' אמות כנגד פתחו, ועושיין מחיצה בין חלקו של זה ובין חלק חבירו, וכל שהוא גודרו הרי הוא בודאי שלו, וא"כ ודאי הוא קונה קנין גמור.

ו) א' מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו- פי' רש"י אינו ברור כ"כ, ותלוי בהגירסא, אולם פשוט כוונתו הוא דשאלת הגמ' הוא אם בני מבוי האחר יכולין לעכב בן מבוי זה מלהחזיר פתחו, דאינם רוצים שהוא ידרוס ברשותם. אבל הרא"ש (מ') הביא מרבנו מאיר דכ' דבכה"ג פשוט שהם יכולים לעכבו, שהרי אין לו שום דריסת הרגל במבוי

בפתחים, ואם יש לבית א' ב' פתחים, נוטל ב'
חלקים של הזבל, וביאר משום דלפי שיעור
הפתחים היו מוציאים הזבל [וצ"ע].

(ט) א' מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו,
וכו'- פי' רש"י, דהיינו להקיף מחיצה
סביבות ד' אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו.
והק' הרמב"ן, הא קו' הגמ' מהברייתא הוא
מה שפנימית משתמשת רק לעצמה, ולפי ר'
הונא הרי יכול החיצונה לעכב על הפנימית.
אבל לפי פי' רש"י, לכאור' אין כאן קו' כלל,
דלפי רש"י לכאור' פשוט הוא דאין החיצונה
יכול לעכב על הפנימית, דאינו מעכבו כלל,
דהא ודאי לא אמר ר' הונא אלא שהפנימים
יכולים לעכב על החיצונים, ולא להיפוך,
שהרי אין להם דרך שם כלל. ועוד הק', הרי
לא מצינו ענין זה של ד' אמות אלא בחצר,
ולא במבוי, ואין מדמין חצר למבוי (וכמו
שהק' תוס'). ולכן פי' הרמב"ן כמו שכ' תוס'
בשם ר"ח.

(י) לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו- פי' רש"י,
דגלי דעת' דלא סילק נפשו, וסופו לפותחו
לאחר זמן. וע' בחי' רעק"א לשו"ע (חור"מ
קע"ב, ז'), שהביא מהמהרח"ש דדייק מדברי
רש"י דהיכא דסתם הפתח, צריך גילוי דעת
חיובי שלא סילק נפשו, אבל בסתם, למשל
כשאין פצימין בכלל, איבד זכותו. אבל דייק
מהמגיד משנה (שכנים ב', ז') דייק להיפוך,
דצריך גילוי דעת דמסלק נפשו כדי לאבד
זכותו, אבל בסתם אמרי' דלא איבד זכותו.

(יא) אבל פרץ את פצימיו, וכו'- הק' הרשב"א,
דמשמע דאף על הפנימי קאמר דאם פרץ
פצימיו, דבני מבוי מעכבין עליו. וזה תמוה,
שהרי הי' מקום זה קנוי לו קנין גמור, וא"כ
מה לי דפרץ את פצימיו, האם הפקיר רשותו
משום שפרץ את פצימיו. וכ' לדחוק דכיון
דעיקרו לדריסת הרגל הוא עומד, וזה סותמו
ופרוץ את פצימיו, הרי זה כמפקירו. וע' לקמן
(דף י"ב) מה שהבאנו מעוד ראשונים בזה.